

N:o 18.

Ank. till Riksd. kansli den 13 maj 1907, kl. 2 e. m.

Första Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 9, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående undersökning och utredning rörande landtarbetarnas lefnadsförhållanden.

Uti en inom Andra Kammarerna väckt motion, n:o 161, har herr *Carl Lindhagen* föreslagit, »att Riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t begära en utredning om lämpligaste sättet för åstadkommandet af en undersökning och statistisk utredning rörande landtarbetarnas (småbönders, torpare, statares, drängars och pigors, backstugusittares och s. k. inhysingars med fleres) lefnadsförhållanden samt framläggande för Riksdagen af de förslag, som med anledning däraf kunna synas påkallade.» *Motionen.*

Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskott, till hvilket motionen blifvit hänvisad för förberedande behandling, uttalar sig i fråga om motionärens yrkande och motionen i öfrigt på följande sätt: *Motionens motivering.*

Till stöd för berörda yrkande, äfvensom för en af herr *Lindhagen* i sammanhang därmed gjord hemställan om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående inrättandet af lokala representationer för jordbruket, hvarom, på grund af 53 § 3 mom. riksdagsordningen, särskild motion blifvit väckt under n:o 162, har motionären till en början lämnat följande allmänna framställning:

»I tidningen *Siljan*, som vill verka väckande och samlande bland landtbefolkningen rundt kring den bekanta sjön med samma namn, läste

Bih. till Riksd. Prot. 1907. 8 Saml. 2 Afd. 1 Band. 18 Häft. (N:o 18). 1

jag för någon tid sedan i dess program en punkt, som lydde helt enkelt sålunda: bort med stadsfasoner och jordförakt.

Dessa få ord kasta ett bländande ljus på en stor försummelse och en stor uppgift i vårt samhällslif.

I stadssamhällena samlar sig af naturliga skäl landets intellektuella lif såsom i brännpunkter. All högre undervisning utgår gemenligen därifrån. Hvad man kallar styrelser, verk och inrättningar hafva där sitt säte. Den tredje statsmakten eller tidningspressen har liksom alla tryckerier intill sistone af grundlagen rent af varit förvisad dit. Inför industrialismen och dess många gripande problem står man där närmast ansikte mot ansikte. Människorna bo nära hvarandra samt kunna lätt stödja hvarandra och träffas för öfverläggningar och beslut. Den politiska agitationen, filantropien, föreningsväsendet och det ekonomiska lifvet i sina mångfaldiga yttringar hafva därför i städerna sina hufvudsakliga säten.

Mellan dessa brännpunkter ligger nu den stora okända landsbygden såsom en oupptäckt och förbisedd utmark för de flesta stadsbor.

Visserligen är från skolan inplantad äfven hos stadsbon en stor vördnad för det historiska begrepp, som kallas »den svenska allmogen». Och detta med rätta. Ty det var denna allmoge, som blödde i de stora krigen, och det var den, som sparade och svalt ihop de stora utlagorna.

Nu är det dock andra tider. De krigiska äreminnena blekna bort och bekymren för lifvets nödtorft taga i stället plats i högsätena. Den befolkning, som odlar jorden, är ett nutidssläkte, hvars uppgift i samhället måste mätas med helt andra mått, än som skedde i de gamla goda tiderna. Hur jordbrukets ekonomi skall tillgodoses och hvilka anspråk dess idkare kunna ställa på lifvet och framtiden, det är för närvarande landsbygdens problem.

Inför detta problem står dock den härskande stadskulturen ännu i det stora hela främmande. Den ser ensidigt på det, som ligger den närmast för ögonen. Att på landet bo en del människor, som producera matvaror, hvilka sedan genom mellanhänder säljas dyrt till stadsbon, det vet man, men just icke så mycket mera heller. Myndigheter och enskilde intresserade ägna visserligen förenämnda spörsmål en växande uppmärksamhet, det är sant. Men någon stor politisk fråga i första ledet ha landsbygdens och jordarbetarnes förhållanden ännu icke blifvit.

Och dock ligga ute på landsbygden källflödena till all kultur, den andliga såväl som den materiella. Ur naturens barm, rik och gifvande, flyter allt lif. Alla friska, stormande, segersälla tankar födas ur umgänget

med naturen i dess mångfald af drömlif och sund verklighet. Och hvad som växer på marken utgör den främsta ekonomiska betingelsen för all mänsklig tillvaro. Jordbruket är det enda näringsfång, som kan vid behof ensamt för sig afkasta kläder, föda, hus och hem, eller med andra ord allt, hvad till lifvets nödortoft oundgängligen hörer.

Men arbetet i jorden är tungt, ja, kanske det tyngsta. Detta ej blott därför, att det kräfver stora kroppsansträngningar, utan äfven därför att mödans lön kommer sen samt är ojämn och knapp och därför att arbetaren står alltför ensam och öfvergifven till sig själf. Det är då icke underligt, att handen ofta ligger tung och håglös på spade och plog, att upplysning och företagsamhet saknas i brist på väckelser och att tillvaron därigenom blir fattig och slitsam långt mer, än den behöfde vara.

Att stora och rika möjligheter ligga slumrande i jorden är dock alldeles visst. Man träffar ofta här och hvar i bygderna exempel på, huru personer utan yttre hjälpmedel allenast genom företagsamhet, ordningsinne och praktisk blick kunnat ur karga stenbackar skapa verkliga lustgårdar och däraf nått en god bergning. Men detta kommer alltid att under nuvarande omständigheter vara ett fåtal undantagsmänniskor förbehållet. Den stora mängden af jordarbetare måste, liksom på andra områden, fattas af en ny tidsströmning, som rycker dem med sig på en gång och samfäldt.

Det är nu äfven en särskild omständighet, som manande för fram denna sak på dagordningen. Det stundar en representationsförändring. Hur den i öfrigt må utfalla, två saker vet man med visshet om densamma. För det första, att städernas representationsrätt skall minskas samt de mandat, som tagas ifrån dem, läggas till landsbygden. Och för det andra, att införandet af allmän rösträtt, hur kringskuren den än hotar att bli genom alla kvinnors och en mängd myndiga mäns obehöriga uteslutande, likväl kommer att få sin största betydelse för landsbygden, där stora grupper af medborgare nu skola för första gången erhålla medborgarrätt. Landsbygdens befolkning erhåller härigenom nya möjligheter för sin egen uppräckning, men tillika ett större ansvar gentemot landet i sin helhet.

Hvad är då att göra? frågar man. Jo, vägen ligger klar. Landsbygdens arbetare måste trots svårigheterna söka i tillämpliga delar tillägna sig stadskulturens och industriens öfverlägsna arbetsmetoder. Och särskildt måste de lära sig förstå den sanningen, att, såsom det blifvit uttryckt: »inom ditt eget bröst de bo ditt ödes stjärnor». Den väckelse till upplysning och framsteg i politiskt och ekonomiskt afseende, som likt ett

vårregn skall locka fram spirande lif ur en förtorkad jordmån, måste komma från denna befolkning själf. Och detta kan icke ske annat än genom sammanslutning.

Norrlandskommittén, som hade till uppgift att föreslå åtgärder för vidmakthållande och stärkande af den jordbrukande befolkningen i Norrland och Dalarne, förordade visserligen för sådant ändamål en hel rad af oundgängliga statsomsorger. Men kommittén slutade med att särskildt framhålla vikten af Kooperation mellan jordbrukare. Det vidlyftiga betänkandets sista ord äro, att »statens åtgärder härutinnan liksom i så många andra afseenden förslå ej långt, därest de ej mötas af en kraftig själfverksamhet från befolkningens sida».

När man nu talar om jordarbetarna, så syftas naturligtvis närmast på deras hufvudstyrka *småbönder* och *torpare*. Därtill komma på de större egendomarne alla, som arbeta i jorden, ej för egen räkning, utan såsom lönarbetare, vanligen kallade *statare* samt *drängar* och *pigor*. Dessa sistnämndas emancipationslinjer hafva många anknytningspunkter till industriarbetarnas, då äfven här gäller att utjämna intresseomsatserna mellan kapital och lönarbete. Men de äro också nära förbundna med småböndernas och torparnes angelägenheter. En väsentlig del af dessa lönarbetares sträfvanden måste nämligen ha till mål, att äfven de skola blifva sina egna. Detta gynnas särskildt i den mån de större egendomarne sönderfalla eller möjligen i någon aflägsnare framtid kunna här och hvar öfvertagas till kooperativt sambruk. Till förenämnda två kategorier af besuttna och obesuttna jordarbetare ansluta sig två grupper människor, på vissa orter sammanfattade under benämningarne *backstugusittare* och *inhysingar*, hvilka kanske äro de sämst ställda jordarbetarna.

Det gäller således för alla dessa jordarbetare att sluta sig samman till upplysning om sina plikter och rättigheter och sin samhörighet med samhället och alla reformsträfvanden inom detsamma till ett arbete, som med tidsenliga metoder och stödt af solidariteten gifver nya oanade skördar åt landet och åt dem, som arbeta.

Mätte denna pånyttfödelse bland landsbygdens arbetare komma allmänt och snart samt komma såsom en skapande kraft ur naturens barm, rik och gifvande.»

Sedan motionären härefter erinrat därom, att i två af honom gjorda framställningar (motionerna n:is 146 och 158) betonats »vikten af att staten bidrager till att skaffa jord åt landtbefolkningen genom upplösning

af enskildes jordmonopol och förståndiga upplåtelser af egen jord», anför motionären vidare:

»Därutöfver skulle det såsom ofvan anmärkts främst ankomma på befolkningens egen självverksamhet att länka sina öden. Men det är mycket, som staten äfven här kan och bör göra för att något bana vägarne.

För det första saknas all ingående *känedom om landtbefolkningens lefnadsförhållanden* i olika trakter af vårt land. Vi veta i det offentliga lifvet egentligen så litet om dessa förhållanden, ehuru väl litet hvar nog haft tillfälle att mångenstädes med rörelse iakttaga småbönders, torparens och andra jordarbetares tåliga kamp för tillvaron i undångömda vinklar under de sträfsammaste omständigheter. Det gifves oändligt mycket här, som icke är som det bör vara, men hvilket skulle kunna bättras, blott det komme fram ordentligt i ljuset. Och det gäller därvid att icke, såsom vanligen sker, undersöka endast männens och någon gång jämväl s. k. själf försörjande kvinnors lefnadsförhållanden, utan äfven något se till, huru hustrurna och alla själf försörjande kvinnor hafva det.

Riksdagen har genom särskilda beslut åren 1893, 1896 och 1902 träffat begynnande anstalter till samlande, bearbetande och publicerande af en svensk »arbetsstatistik». Men denna är endast afsedd och planlagd för en undersökning af de olika industrigrenarna och under tiden glömmes man som vanligt bort landtarbetarna. De sistnämndas öfvergifna belägenhet, isolerade som de bo, kringströdda i det stora landskapet, innefattar en ytterligare uppfordran för det allmänna att i tid taga sig an deras sak. Många nya för den industriella arbetsstatistiken främmande spörsmål framträda ock här till begrundande. En dylik undersökning är visserligen ett omfattande företag och kan därför endast småningom föras framåt. Äfven i detta ligger en anledning att ej skjuta upp saken.

Allt sträfvande att främja landtarbetarnes bästa blir emellertid fاملande och maktlöst, om det ej bygger på samverkan med dem och på verklig sakkänedom. Några egna organisationer äga de ej ännu i afsevärd mån. Af detta skäl och med hänsyn jämväl till de stora afstånden fordras det *någon organisation på de olika orterna*, som kan förmedla upplysningarna, taga initiativ och på nära håll väcka intresset för frågorna hos dem, det gäller.

Förebild till en sådan omorganisation kunna vara de genom 1903 års skogslagstiftning inrättade skogsvårdskommittéerna i kommunerna jämte de öfver dem stående skogsvårdsstyrelserna, en i hvarje län. Norrlandskommittén föreslog också för hvarje af de sex nordligaste länen en jord-

brukskommission samt därunder lydande jordbrukskommittéer i de särskilda socknarna. Liknande anordningar kan ju också tänkas för hela riket. Kommittén afsåg visserligen att gifva denna organisation de särskilda uppdragen att söka i första hand genom frivilliga öfverenskommelser anskaffa odlingslägenheter på bolagshemman, när efterfrågan därom yppade sig, med befogenhet för kommissionen att eljest väcka fråga att anskaffa dylika lägenheter medelst expropriation. Dessutom skulle kommissionen ha uppsikt öfver tillämpningen af en föreslagen lag till förekommande af vanhäfd å bolagshemman.

Oafsedt dylika särskilda uppgifter, föra de många uppslagen i jordbrukets sociala frågor så många nya intressen och problem fram på dagordningen, att det väl behöfves målsmän i orterna för just detta. De många krafven på småbruk och egna hem, den ofvan ifrågasatta undersökningen af landtarbetarnes ställning, statens egnahemslånerörelse, det kooperativa föreningsväsendet och mycket annat kräfver enhetlig ledning icke minst i orterna.

De två stora frågorna på landsbygden äro ju också: odlingspolitik och skogspolitik. Odlingspolitiken går före den andra, men bägge äro de nära sammanvuxna och betinga hvarandra ömsesidigt. »Bruka plogen, akta skogen», säger det upprepade omkvädet i en bekant dikt. I förordningen om skogsvårdsstyrelser är såsom dess första uppgift angifven att af eget initiativ vidtaga åtgärder, ägnade att befrämja den enskilda skogshushållningen. En lokal representation för jordbruket skulle, utom nyss antydda speciella uppgifter, äfven äga en dylik allmän befogenhet i afseende å jordbrukets befrämjande.

Viktigast är inrättandet af lokala representationer i kommunerna och därvid kan det kanske stanna tills vidare. Därjämte kan möjligen i början lämnas de olika kommunerna frihet att afgöra, om de vilja tillsätta en jordbrukskommitté eller icke eller sammanslå den med skogsvårdskommittén i orten.

Hushållningssällskapen behöfva ej ta illa vid sig öfver ett sådant förslag som detta, lika litet som öfver inrättandet af särskild representation för skogsbruket. De äro ej organiserade för ifrågavarande ändamål samt hafva sina gamla uppgifter oförkränkta.

I detta sammanhang må erinras om den goda hjälp det allmänna sannolikt skulle få, därest man i dylika frågor och särskildt i en sådan undersökning, som ofvan förordats, sökte biträde hos sociala förbund och föreningar, studentföreningar och liknande enskilda sammanslutningar, som

ägna ett nitiskt och oegennyttigt arbete åt det allmänna bästa. Helt visst skulle man där gärna begagna ett erbjudet tillfälle att få verka äfven omedelbart i den aktuella politiken. Och staten skulle få just det bistånd, som här är oundgängligt, bistånd af personer, som arbeta af kallelse och ej å ämbetets vägnar.

Till sist skulle det ligga nära till hands att här såsom en tredje sak uppta frågan om statens understödjande af kooperativa rörelsen bland småbrukarne. Men det skäligen ringa afseende, som ägnades en motion i ämnet vid 1902 års riksdag, afskräcker mig.»

Andra kammarens tillfälliga utskott har sedermera angående motionen afgifvit följande yttrande:

*Andra Kam-
marens till-
fälliga ut-
skotts
yttrande.*

Utskottet kan ej annat än gifva motionären rätt däri, att en mera ingående kännedom om landtbefolkningens lefnadsförhållanden i olika trakter af vårt land ännu saknas, och att i fråga om landtarbetarnas kamp för tillvaron en anmärkningsvärd okunnighet alltjämt är rådande. Frågan om dessas ställning och lefnadsvilkor har hittills blifvit vida mindre uppmärksammas än den industriella arbetarefrågan, beroende ytterst därpå, att de på landsbygden förefintliga missförhållandena icke gjort sig så allmänligen kännbara och för öfrigt näppeligen torde vara af den omfattning eller svårartade beskaffenhet som de, hvilka flerstädes framträdt inom industriarbetareklassen. Att emellertid, med hänsyn till aflöning och aflöningsätt, arbetstid, födans beskaffenhet, bostäder m. m., liksom till det hårda och sträfsamma lifvet i öfrigt för jordbrukets arbetare, i flere landsdelar mycket gifves, som påkallar förändringar till det bättre, får väl anses obestridligt, likasom att det är ett samhällsspörsmål af den största vikt, att ingenting försummas för åstadkommande af nödiga och nyttiga reformer i jordbruksarbetareklassens läge.

För att någonting väsentligt härutinnan skall kunna göras, erfordras till en början oundgängligen ett statistiskt material, ägnadt att gifva en i alla afseenden, såvidt möjligt, fullständig inblick i de förhållanden, under hvilka hela denna arbetareklass lefver och verkar. Någon särskild utredning i sådant hänseende genom statens försorg har hittills knappast blifvit ifrågasatt. Väl ha vissa socialstatistiska undersökningar ägt rum genom jordbrukslägenhetskommittén 1891—93 och egnahemskommittén 1899—1901, båda tillsatta för att utreda möjligheterna att bereda obemedlade och mindre bemedlade lättade tillfällen att bilda egna smärre jordbruk, hvarförutom på

enskildt initiativ, med understöd från »Lorénska fonden för befrämjande af socialvetenskaper», undersökningar anordnats rörande vissa landtarbetares lefnadsvillkor å en del orter; men någon allmänomfattande och systematisk utredning af hithörande förhållanden har icke förekommit.

År 1893 ingick Riksdagen till Kungl. Maj:t med begäran om en utredning rörande lämpligaste sättet för samlande, bearbetande och publicerande af en svensk arbetsstatistik. Sedan sådan utredning blifvit verkställd, har Riksdagen första gången 1896 och sedermera gång efter annan beviljat anslag till anordnande under kommerskollegii öfverinseende af tillfälliga större undersökningar, hvilka emellertid uteslutande afsett grupper af industriarbetare, till dess från och med år 1903 i anledning af beslut vid 1902 års riksdag arbetsstatistiken i Sverige erhållit fastare former genom inrättandet af »kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik», med en första aktuarie till chef. Denne sistnämnde har till åliggande att uppgöra och afgifva förslag till ämne och plan för arbetsstatistiska undersökningar samt till användningen af de för det arbetsstatistiska arbetets ordnande anvisade medel. Härigenom har grunden lagts till en officiell arbetsstatistisk byrå och möjlighet blifvit beredd för en fortlöpande svensk arbetsstatistik samt för utgifvande af regelbundet utkommande arbetsstatistiska meddelanden. Byråns verksamhet är dock, såsom motionären jämväl anmärkt, endast afsedd och planlagd för undersökning af de olika industrigrenarna och torde icke med sin nuvarande organisation kunna utsträcka sin verksamhet till de betydande och vidt skilda områden, hvarom här skulle vara fråga.

Erinras må, hurusom motionären bland »landtarbetarna» inberäknat äfven »småbönder». Benämningen »småbönder» torde tolkas ganska olika på olika orter, men om motionären därmed afsatt allenast sådana små hemmansägare eller arrendatorer, hvilka icke ha råd att hålla sig med främmande arbetsbiträde, utan själfva merendels måste arbeta jämväl för andras räkning för att kunna förskaffa sig ett drägligt uppehälle, så bör den ifrågasatta undersökningen med allt skäl omfatta äfven dem, ty dessa »småbönders» ställning företer ofta en minst lika bekymmersam prägel som någon annan »landtarbetares».

Då utskottet anser, att en utredning af berörda samhällsfrågor är af nöden för deras rätta bedömande och lösande samt att en sådan utredning lämpligen icke torde kunna äga rum med de för det arbetsstatistiska arbetet nu anvisade anordningar och krafter, får utskottet hemställa,

att Andra Kammarerna ville, med bifall till motionen, för sin del besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t begära en utredning om lämpligaste sättet för åstadkommandet af en undersökning och statistisk utredning rörande landtarbetarnes lefnadsförhållanden samt framläggande för Riksdagen af de förslag, som med anledning därpå kunna synas påkallade.

Då utskottet nu går att behandla den föreliggande frågan, finner utskottet lämpligt att till en början tillse hvad som redan blifvit åtgjort för samlande af en svensk arbetsstatistik.

*Första Kam-
marens till-
fälliga ut-
skotts
yttrande.*

Uti skrifvelsen den 2 maj 1893 anhöll Riksdagen hos Kungl. Maj:t om utredning rörande lämpligaste sättet för samlande, bearbetande och publicerande genom statens försorg af en svensk »arbetsstatistik» samt om framläggande för Riksdagen af de förslag, som med anledning härpå syntes vara påkallade.

Sedan på grund af denna framställning Kungl. Maj:t anbefallt kommerskollegium och statistiska centralbyrån att i ärendet inkomma med gemensamt utlåtande samt detta utlåtande afgifvits den 1 oktober 1894, aflät Kungl. Maj:t till 1896 års Riksdag proposition om anslag för anordnande af en arbetsstatistik. Med anledning härpå förklarade Riksdagen i skrifvelse den 11 maj 1896 sig visserligen icke vilja bestrida, att en på statistiska utredningar grundad kännedom om de förhållanden, hvarunder våra arbetare lefde, måste vara af stor betydelse för ett rätt bedömande och lösande af viktiga samhällsspörsmål, men ansåg sig tillika — då det icke kunde anses tillräckligt utredt, vare sig *hvad* i denna fråga borde göras eller *huru* det borde göras — dock ej kunna bifalla Kungl. Maj:ts förslag, hvilket innebure organiserandet redan från början af en anstalt med fast tjänstepersonal, något, som syntes Riksdagen mindre lämpligt, innan uppgiften för denna anstalts verksamhet blifvit närmare bestämd. Däremot och för försök med arbetsstatistiska undersökningar inom något visst begränsadt område beviljade Riksdagen för 1897 ett extra anslag af 10,000 kronor.

De arbetsstatistiska försöksundersökningar, hvilka därefter, 1897, kunde taga sin början inom kommerskollegium, hafva sedermera oafbrutet fortgått. Sålunda hafva under åren 1897—1902 sådana försöksundersökningar blifvit verkställda rörande särskilda industrigrenar, nämligen bagerierna, tobaksindustrien, de större mekaniska verkstäderna samt de mindre mekaniska verkstäderna och vissa specialverkstäder. Under de ofvan senast angifna

åren utgick för sådant ändamål årligen på extra stat ett anslag af 10,000 kronor.

Till 1902 års Riksdag ingick Kungl. Maj:t till Riksdagen med förslag, att från och med 1903 års början en något fastare organisation måtte beredas den officiella arbetsstatistiken; och äfven om denna framställning icke i sin helhet vann Riksdagens bifall, förklarade sig Riksdagen i skrifvelse den 15 maj 1902 emellertid hafva på det sätt bifallit densamma, att dels för det arbetsstatistiska arbetet hos kommerskollegium å ordinarie stat inom kollegiet inrättades en ordinarie förste aktuariefattning och dels för detta arbetes anordnande å extra stat för år 1903 anvisades ett anslag af 15,000 kronor.

För hvartera af åren 1904 och 1905 voro för ändamålet å extra stat likaledes anvisade 15,000 kronor, hvaremot samma anslag för hvarje af åren 1906 och 1907 uppgått till 24,852 kronor.

Enligt den plan för det arbetsstatistiska arbetet, som af Kungl. Maj:t på förslag af kommerskollegium år 1903 fattades och som därefter hufvudsakligen blifvit följd, skall nämnda arbete afse *dels* och i främsta rummet en fortlöpande socialstatistik af allmän art och *dels* mera mångsidiga specialundersökningar.

Den fortlöpande socialstatistiken af allmän art behandlar hufvudsakligen följande olika spørsmål, nämligen förhållandena å arbetsmarknaden, den offentliga arbetsförmedlingen, arbetskonflikter, lifsmedelspriser, bostadspriser, byggnadsverksamheten, arbetsgifvares och arbetares organisationsväsende. Bland dessa ämnen afser flertalet uteslutande eller hufvudsakligen förhållandena i städer och likartade samhällen och belyser sålunda endast industriarbetet; hvaremellertid undersökningarne om och redogörelserna för arbetsförmedling, arbetskonflikter och organisationsväsende omfatta både industriarbetare och landtbruksarbetare.

Specialundersökningarne åter behandla antingen vissa sociala spørsmål, som anses vara af särskild vikt, eller ock förhållandena inom någon viss betydelsefull näringsgren. Dessa undersökningar hafva hittills uteslutande sysselsatt sig med industrien; och för närvarande pågår å den socialstatistiska afdelningen en specialundersökning rörande arbetstidens längd inom de industriella yrkena och handtverkerierna.

För uppsamlingen af primäruppgifter begagnar sig afdelningen bland annat af ombud i orterna; och de insamlade och bearbetade uppgifterna offentliggöras sedermera uti »Meddelanden från K. Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik», hvilka meddelanden alltsedan år 1903 årligen

utgifvits i fyra häften. Såsom känt är, utdelas dessa till Riksdagens ledamöter.

Uti 2 häftet af dessa »Meddelanden» för år 1906 återfinnes å sidorna 194 och 195 en från hushållningssällskapernas berättelser för år 1904 hemtad redogörelse för arbetsprisen på landsbygden i Sverige sistnämnda år, äfvensom för medelprisen från och med år 1865 till och med år 1904, hvilken redogörelse utskottet funnit sig böra i sammanhang med detta betänkande återgifva. (Se bilagan litt. A.)

I fråga om den väckta motionen anser sig utskottet böra erinra, att utskottet icke kan omfatta, utan måste för sin del ogilla en del af de förutsättningar och synpunkter, som motionären framhållit. Men detta oakadt finner utskottet, att framställningen om en statistisk undersökning och utredning rörande landtarbetarnes lefnadsförhållanden förtjänar allt afseende. Det torde icke kunna af någon förnekas, att en sådan undersökning och utredning ha lika stort berättigande som en motsvarande undersökning och utredning rörande industriarbetarnes förhållanden. Då en arbetsstatistik på grund af Riksdagens beslut upprättas och fullföljes, synes såsom en alldeles gifven konsekvens följa, att den omfattar icke allenast det ena slaget af arbetare, utan äfven det andra. Och det förefaller utskottet, såsom om Riksdagens här ofvan omförmälda skrivelser böra tolkas så, att de afse icke allenast industriarbetare utan jämväl landtbruksarbetare, äfven om, särskildt hvad skrivelsen den 2 maj 1893 angår, frågan om industriarbetarne träder i förgrunden och speciellt omnämnes. Denna uppfattning vinner äfven stöd såväl af den år 1903 fastställda plan för det arbetsstatistiska arbetet, hvilken plan afser *en förtlöpande socialstatistik af allmän art* och sålunda måste anses omfatta äfven landtarbetarne och deras förhållanden, som äfven af den omständigheten, att den på grund af berörde plan sedermera utförda och alltjämt fortgående arbetsstatistiken sysselsätter sig med landtbruksarbetarne i fråga om några få förhållanden. Ett obestriddigt faktum är emellertid, att det hufvudsakliga arbetet inom den arbetsstatistiska afdelningen inom kommerskollegium ägnas åt industriarbetarnes förhållanden och att hittills endast en obetydlig uppmärksamhet kunnat fästas vid landtarbetarnes förhållanden. Sålunda saknas med afseende å de olika kategorierna af landtarbetare nästan fullständigt all utredning om ålder och civilståndsförhållanden, form för anställningen, arbetstid, form för aflöningen, bostadsförhållanden, Kooperation, småbruks- och egnehemsrörelserna, prisförhållandena å landsbygden, utgifterna för uppehälle

m. m. Det synes utskottet såsom lämpligt att utredningen i detta hänseende bör öfverlämnas åt den arbetsstatistiska afdelningen i kommerskollegium, men för sådan utredning, för hvilken plan ej finnes upprättad, torde för närvarande saknas tillräckliga arbetskrafter.

På grund af hvad utskottet sålunda anfört, får utskottet hemställa,

att Första Kammaren behagade biträda Andra Kam-
marens i ärendet fattade beslut.

Stockholm den 13 maj 1907.

På utskottets vägnar:

GUSTAF BERG.

Arbetspris på landsbygden i Sverige år 1904.

(Ur Bidrag till Sveriges officiella statistik: Hushållningssällskapens berättelser, 1904.)

Arbetsprisen vid jordbruksnäringen hafva under senare år fluktuerat, men i det hela befunnit sig i stigning. Perioderna 1865—69, 1877—79 och 1885—87 beteckna sänkning, perioderna 1870—76, 1880—84 samt slutligen den period, som började med år 1888 och ännu fortfar, beteckna höjning af dessa pris; dessa perioder omfatta tillhopa 11 år af fallande mot 29 år af stigande pris.

I allmänhet hafva, såsom synes, ifrågavarande perioder haft en varaktighet af 3 till 7 år, men bildar den sista härutinnan ett undantag, enär prisen år 1904 varit i stigande sedan 17 år tillbaka. Åren 1901 och 1902, särskildt det förstnämnda, voro prisen visserligen vacklande, så att antagas kunde, att en ny period med sjunkande pris skulle ingå, men detta blef år 1903 icke händelsen, ty samtliga arbetspris voro detta år högre än år 1902, med det enda undantag, att sommardagsverkspriset för män hållit sig oförändradt. Denna stegring fortsatte, såsom af omstående tabell framgår, under år 1904, hvars årspris också äro de högsta, som iakttagits, med undantag af vinterdagsverkspriset för män år 1900.

Huru stark stegringen i arbetsprisen varit under senare år, framgår af nedanstående procenttal, utvisande höjningen från år 1887 till 1904:

	Män.	Kvinnor.
	%	%
Årslön i husbondes kost	70·0	101·6
Värde af stat och lön	49·4	45·0
Sommardagsverkspris.....	51·4	54·0
Vinterdagsverkspris	57·6	61·0

Årslönen har sålunda vuxit i starkare proportion än statlönen, vinterdagsverksprisen starkare än sommardagsverksprisen. Priset på kvinnoarbete har genomgående ökats mer än å mansarbete med undantag endast för statlöner, men afvikelsen är för dessa så obetydlig och antalet statpigor är i vårt land så ringa, att, äfven om de erhållna uppgifterna rörande deras löneförhållanden äro af tillfredsställande beskaffenhet, hvilket ej alltid torde vara fallet, detta undantagsförhållande ej är af någon betydelse.

För kvinnliga tjänstehjon i husbondes kost har på kortare tid än två årtionden årslönen fördubblats.

Arbetsprisen (i kronor) 1904.

O m r å d e.	Vanlig årslön, i husbondes kost, för		Värdet af stat och lön för		Sommardags- verkspris för		Vinterdags- verkspris för	
	dräng.	piga.	dräng.	piga.	man.	kvinn.	man.	kvinn.
Stockholms län	215	125	500	300	2'20	1'15	1'50	0'80
Uppsala län	200	125	500	300	1'95	1'25	1'20	0'75
Södermanlands län	192	118	446	258	2'05	1'04	1'29	0'69
Östergötlands län	221	141	500	276	2'19	1'30	1'48	0'90
Jönköpings län	300	200	600	350	2'00	1'25	1'50	1'00
Kronobergs län	246	143	432	285	2'85	1'41	1'66	1'05
Kalmar läns Norra del	213	131	460	250	2'10	1'00	1'40	0'67
Kalmar läns Södra del	195	105	460	287	1'85	0'99	1'40	0'73
Gottlands län.....	250	130	500	—	2'00	1'25	1'30	0'85
Blekinge län	220	130	470	280	2'00	1'25	1'25	0'75
Kristianstads län	251	146	495	279	2'45	1'56	1'66	1'14
Malmöhus län	264	156	580	321	2'20	1'40	1'64	1'08
Hallands län	175	120	375	180	2'00	1'25	1'25	1'00
Göteborgs och Bohus län	250	120	550	360	2'00	1'50	1'50	1'00
Älfsborgs läns Södra del	210	115	600	325	1'90	1'25	1'38	1'00
Älfsborgs läns Norra del	208	104	495	—	1'90	1'38	1'50	1'05
Skaraborgs län	224	123	475	267	2'30	1'37	1'62	0'84
Värmlands län	300	150	600	300	2'50	1'50	1'50	1'00
Örebro län	221	130	475	275	2'16	1'22	1'32	0'88
Västmanlands län.....	197	139	443	266	2'06	1'17	1'35	0'86
Kopparbergs län	272	117	544	275	2'37	1'28	1'93	1'00
Gäflleborgs län	285	110	580	330	2'50	1'35	2'10	1'10
Västernorrlands län	250	120	500	250	2'50	1'50	2'00	1'00
Jämtlands län	300	150	600	300	3'00	1'50	2'00	1'00
Västerbottens län	230	94	572	320	2'70	1'60	1'90	1'10
Norrbottnens län.....	300	120	700	400	3'00	2'00	2'00	1'50
Hela riket år 1904	238	129	517	293	2'24	1'34	1'56	0'95
» » » 1903	230	122	507	289	2'16	1'28	1'51	0'92
» » » 1902	227	118	496	281	2'16	1'27	1'49	0'91
» » » 1901	227	115	489	271	2'19	1'25	1'52	0'89
» » » 1900	228	114	496	276	2'23	1'28	1'58	0'90
Medeltal åren 1896—1900	205	103	456	253	2'05	1'15	1'42	0'81
» » 1891—1895	173	84	404	225	1'78	1'02	1'21	0'71
» » 1886—1890	149	69	366	209	1'58	0'91	1'04	0'61
» » 1881—1885	153	66	366	213	1'55	0'88	1'04	0'57
» » 1876—1880	153	64	378	221	1'62	0'88	1'10	0'58
» » 1871—1875	154	61	375	214	1'82	0'86	1'20	0'60
» » 1866—1870	103	46	280	175	1'15	0'62	0'75	0'42
» år 1865	117	52	283	174	1'26	0'69	0'82	0'44